

Wpływ zmian klimatycznych na prawa dziecka i zdrowie środowiskowe¹⁷⁸

37. Jak wskazuje raport UNICEF „Children’s Climate Risk Report 2026” niemal wszystkie dzieci na świecie są obecnie narażone na co najmniej jedno zagrożenie klimatyczne lub środowiskowe¹⁷⁹.

Około połowa (1,1 mld dzieci) doświadcza trzech lub więcej zagrożeń jednocześnie. Choć w skali globalnej Polska należy do państw relatywnie mniej narażonych na najpoważniejsze skutki zmian klimatu, ekstremalne zjawiska pogodowe pojawiają się w Polsce coraz częściej. Według danych UNICEF, aż 99,16% wszystkich dzieci w Polsce (6,8 mln) jest narażonych na zanieczyszczone powietrze. Ponad 84% doświadcza skutków fal upałów, a 61% jest narażonych na skutki suszy. Spośród 4,24 mln dzieci narażonych na skutki suszy, 2,94 mln doświadcza zagrożenia suszą rolniczą, a około 1.6 mln mieszka na obszarach dotkniętych długotrwałym niedoborem wody związanym z niewystarczającymi opadami i wysokimi temperaturami (suszą meteorologiczną)¹⁸⁰.

Aby lepiej zrozumieć negatywne skutki na konkretnych przykładach w Polsce, można przywołać tu chociażby powódź z 2024 r., która przeszła przez Stronie Śląskie, niszcząc lokalne przedszkola. Innym przykładem mogą być powodzie, które tego samego roku ograniczyły dostęp do edukacji w ponad 530 placówkach szkolnych (szczególnie w regionie Dolnego Śląska, gdzie zawieszono zajęcia w 329 miejscach)¹⁸¹. Z raportów o smogu z kolei wynika, że duża część placówek edukacyjnych w Polsce, czy przedszkoli znajduje się na obszarach, na których limity stężenia smogu są nieustannie przekroczone¹⁸².

37(a). Polska jest jedną z 197 Stron Porozumienia Paryskiego w ramach Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie Zmian Klimatu (dalej: UNFCCC). Mechanizmem wdrożeniowym Konwencji są “Nationally Determined Contributions” (dalej: NDC) – plany (wkłady) krajowe każdego Państwa-Strony opisujące wkład w realizacji celów Porozumienia¹⁸³. Unia Europejska, również będąca Stroną Porozumienia, składa swój NDC wspólnie z 27 państwami członkowskimi. Aktualizacja NDC UE (2025) wprowadziła cel redukcji emisji gazów cieplarnianych o 66.25-72.5% do 2035 r. w porównaniu do 1990 r., uzupełniając wcześniejszy prawnie wiążący cel redukcji o co najmniej 55% do 2030 r. Podczas

¹⁷⁸ Punkt pt. „Wpływ zmian klimatycznych na prawa dziecka i zdrowie środowiskowe” został opracowany przez Zuzannę Borowską i Kornelię Iwonę Jasiuk (Fundacja Open Dialogues International) na zlecenie Stowarzyszenia Polski Komitet Narodowy UNICEF.

¹⁷⁹ UNICEF, *Children’s Climate Risk Report 2026*, 2026 r. Źródło:

[https://www.unicef.org/media/181481/file/CCRR%202026%20\(1\).pdf.pdf](https://www.unicef.org/media/181481/file/CCRR%202026%20(1).pdf.pdf) (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

¹⁸⁰ Ibidem.

¹⁸¹ K. Pryga, *Powódź w Polsce. Dodatkowe pieniądze dla uczniów, rodziców i szkół. Jest komunikat MEN*, 2025 r. Źródło: <https://www.rp.pl/kleski-zywiolowe/art41140791-powodz-w-polsce-dodatkowe-pieniadze-dla-uczniow-rodzicow-i-szkol-jest-komunikat-men> (dostęp dnia 22 czerwca 2026 r.).

¹⁸² NASK, *Ze smogiem do szkoły*, 2026 r. Źródło: <https://www.nask.pl/aktualnosci/ze-smogiem-do-szkoly>, (dostęp dnia 21 czerwca 2026 r.).

¹⁸³ Porozumienie paryskie do Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 9 maja 1992 r., przyjęte w Paryżu dnia 12 grudnia 2015 r. (Dz. U. z 2017 r. poz. 36, dalej: Porozumienie paryskie), art. 4.

gdy założenia NDC UE z 2023 r. określały dla Polski oczekiwaną redukcję emisji jako 17,7% między 2005 a 2030 r. Najnowsza publikacja nie określa konkretnego celu dla naszego kraju¹⁸⁴. W listopadzie 2025 r. Parlament Europejski przegłosował również nowelizację unijnego prawa klimatycznego, dodając cel redukcji emisji o 90% do 2040 r. w porównaniu z poziomami z 1990 r.¹⁸⁵. Ponadto UE ustala cele działań klimatycznych wiążące dla wszystkich jej członków, w tym Polski. Wdraża też ramy prawne, takie jak „Europejski Zielony Ład” i pakiet „Fit for 55”¹⁸⁶.

Istotnym postulatem w kontekście krajowych wkładów jest dostosowanie ich do potrzeb dzieci (ang. *child-responsive NDCs*). Na dzień 23 kwietnia 2026 r., 140 krajów przedłożyło swoje krajowe wkłady (NDC 3.0). Spośród nich 69% uznano za uwzględniające potrzeby dzieci, co stanowi wzrost w porównaniu z 49% w poprzedniej rundzie. Zaktualizowany wkład UE jest uznawany za dokument uwzględniający potrzeby i prawa dzieci tylko „w pewnym stopniu”. Niemniej, zidentyfikowano progres od poprzedniej wersji. Wśród wciąż brakujących elementów wskazuje się między innymi brak osobnej części skoncentrowanej na dzieciach i młodzieży. Wciąż nie uwzględnia się też zobowiązań uwzględniających perspektywę dzieci w obszarach takich jak: zdrowie, dostęp do informacji, energia, woda i sanitacja, ograniczanie ryzyka katastrof oraz systemy informacji i gromadzenia danych¹⁸⁷.

Ostatnie wyniki Polski w redukcji emisji CO₂ znacząco się poprawiły. Według danych systemu EU-ETS (ang. *European Union Emissions Trading System*)¹⁸⁸, polska gospodarka w 2024 r. wyemitowała o 38% mniej CO₂ niż rok wcześniej. Redukcja emisji przez Polskę stanowiła aż ¼ redukcji całej Unii Europejskiej i była największa spośród wszystkich 27 państw.

Mimo tych postępów polska polityka klimatyczno-energetyczna nadal wymaga zwiększenia ambicji w zakresie redukcji emisji. Przykładowo, Polityka Energetyczna Polski do 2040 r. zakłada ograniczenie emisji gazów cieplarnianych do 2030 r. o ok. 30% względem 1990 r., utrzymanie udziału węgla w produkcji energii elektrycznej na poziomie do 56% oraz

¹⁸⁴ Komisja Europejska, *The update of the nationally determined contribution of the European Union and its Member States*, 2023 r. Źródło: <https://unfccc.int/sites/default/files/NDC/2023-10/ES-2023-10-17%20EU%20submission%20NDC%20update.pdf> (dostęp dnia 20 grudnia 2024 r.). Również: Komisja Europejska, *The nationally determined contribution of the European Union and its Member States*, 2026 r. Źródło: <https://unfccc.int/sites/default/files/2025-11/DK-2025-11-05%20EU%20NDC.pdf> (dostęp dnia 20 marca 2026 r.).

¹⁸⁵ Parlament Europejski, *Redukcja emisji gazów cieplarnianych: cele i przepisy Unii Europejskiej*, 2026 r. Źródło: <https://www.europarl.europa.eu/topics/pl/article/20180305STO99003/redukcja-emisji-gazow-cieplarnianych-cele-i-przepisy-unii-europejskiej> (dostęp dnia 20 marca 2026 r.).

¹⁸⁶ Parlament Europejski, *Zielony Ład: klucz do neutralnej klimatycznie i zrównoważonej EU*, 2026 r. Źródło: <https://www.europarl.europa.eu/topics/pl/article/20200618STO81513/zielony-lad-klucz-do-neutralnej-klimatycznie-i-zrownowazonej-ue> (dostęp dnia 19 czerwca 2026 r.).

¹⁸⁷ UNICEF, *NDC 3.0 Analysis*, 2026 r. Podsumowanie danych uwzględnione jest na platformie danych UNICEF: *UNICEF Global Dashboard. NDCs for every child Data Platform*, 2026 r. Źródło: Child Friendly NDC | Global Dashboard (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

¹⁸⁸ Business Insider Polska, *Drastyczny spadek emisji CO₂ w Polsce. Unia może się od nas uczyć*, 2024 r. Źródło: <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/drastyczny-spadek-emisji-co2-w-polsce-unia-moze-sie-od-nas-uczyc/zb951wk> (dostęp dnia 20 grudnia 2024 r.).

wykorzystanie gazu ziemnego jako paliwa przejściowego¹⁸⁹. Założenia te odbiegają od rekomendacji Międzyrządowego Zespołu do Spraw Zmian Klimatu (dalej: IPCC) i odzwierciedlają priorytetowe traktowanie działań adaptacyjnych kosztem mitygacyjnych. Adaptacja i mitygacja powinny być prowadzone równolegle, a nie traktowane jako alternatywne podejścia. Z perspektywy dzieci i przyszłych pokoleń skuteczne ograniczanie emisji ma kluczowe znaczenie. Niewystarczające działania mitygacyjne nie tylko utrudniają realizację zobowiązań międzynarodowych, lecz także osłabiają długoterminowe zdolności adaptacyjne, również na poziomie lokalnym.

Istotnie, Państwo Strona jest w trakcie opracowywania Długoterminowej Strategii Klimatycznej (dalej: LTS), wyznaczającej kierunki transformacji klimatyczno-energetycznej Polski do 2050 r. Prace mają zakończyć się do końca 2026 r. Ministerstwo Klimatu i Środowiska (dalej: MKiŚ) pełni rolę organu wiodącego w opracowaniu dokumentu. Ma opierać się na czterech filarach transformacji: suwerenności i bezpieczeństwa, modernizacji sektorowej, inwestycji i rozwoju oraz korzyści społecznych. Niezbędne jest, aby strategia uwzględniała partykularną sytuację grup wrażliwych w tym dzieci i młodzieży (oraz szczególnie sytuację dziewcząt i nastolatków)¹⁹⁰.

Rekomendacje:

1. wprowadzenie skutecznych mechanizmów monitorowania zgodności krajowych polityk z zobowiązaniami UE i międzynarodowymi, w tym oceny skutków środowiskowych wszystkich aktów prawnych (także niezwiązanych bezpośrednio z klimatem) w kontekście dysproporcjonalnego wpływu na dzieci i młodzież,
2. wprowadzenie oceny wpływu zmian klimatu na prawa dziecka, np. w oparciu o *Child Rights Impact Assessment*, Carbon Removal India Alliance (CRIA)¹⁹¹, jako element procesów mitygacyjnych i opracowywania rozwiązań,
3. niezbędne będzie też wzmocnienie systemów gromadzenia i analizy danych dotyczących dzieci w kontekście zmian klimatu. Przydatne może okazać się wykorzystanie narzędzi opracowanych między innymi przez UNICEF, w szczególności metodologii *Children's Climate Risk Analysis* oraz *Global Child Hazard Database*¹⁹². Pozwoli to na identyfikację obszarów i grup dzieci najbardziej narażonych na

¹⁸⁹ Ministerstwo Aktywów Państwowych. *Polityka Energetyczna Polski do 2040 r. (PEP2040)*. Źródło: <https://www.gov.pl/web/ia/polityka-energetyczna-polski-do-2040-r-pep2040> (dostęp dnia 20 grudnia 2024 r.).

¹⁹⁰ Polska Agencja Prasowa, MKiŚ: *Przyspieszenie prac nad Długoterminową Strategią Klimatyczną Polski do 2050 r. (komunikat)*, 2026 r. Źródło: https://pap-mediroom.pl/polityka-i-spoleczenstwo/mkis-przyspieszenie-prac-nad-dlugoterminowa-strategia-klimatyczna-polski?utm_source=chatgpt.com (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

¹⁹¹ UNICEF, *Child Rights Impact Assessment*, 2026 r., Źródło: <https://www.unicef.org.uk/child-friendly-cities/home/cria/> (dostęp dnia 22 czerwca 2026 r.).

¹⁹² UNICEF, *Global Child Hazard Database Visualization Dashboard*, 2026 r. Źródło: <https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2026/04/Global-Child-Hazard-Database-Overview-6.pdf> (dostęp dnia 30 czerwca 2026 r.).

zagrożenia klimatyczne oraz wesprze planowanie działań adaptacyjnych i mitygacyjnych,

4. jak najszybsze przyjęcie nowej polityki energetycznej zgodnej z Porozumieniem Paryskim,
5. uwzględnienie kwestii dysproporcjonalnego wpływu zmian klimatu oraz szczególnych potrzeb dzieci i młodzieży w Długo Terminowej Strategii Klimatycznej (LTS),
6. aktywny udział w kształtowaniu polityki klimatycznej UE, wspieranie unijnych zobowiązań finansowych oraz promowanie sprawiedliwego podziału odpowiedzialności finansowej, co może pozwolić Polsce na zdobycie większego krajowego finansowania od UE,
7. niezbędne jest na poziomie krajowym przejście od planowania do finansowania (zarówno działań mitygacyjnych jak i zwiększenia finansowania działań adaptacyjnych), W latach 2006-2023 tylko 2.3% finansowania wielostronnych funduszy klimatycznych dotyczyło bezpośrednio dzieci. Potrzebne jest finansowanie działań uwzględniających potrzeby dzieci i młodzieży, w tym włączenie kryteriów dotyczących dzieci w projektowanie finansów klimatycznych¹⁹³,
8. promowanie na arenie międzynarodowej narracji UE jako lidera ambitnych NDC oraz działań zwiększających odpowiedzialność, przejrzystość i inkluzywność społeczną,
9. integracja mechanizmów wyceny emisji, w tym systemów EU ETS i ETS2, z politykami krajowymi oraz efektywne wykorzystanie środków ze Społecznego Funduszu Klimatycznego, jak również wprowadzenie budżetów sektorowych i regularnych raportów postępów,
10. promowanie i wspieranie rozwiązań opartych na przyrodzie (ang. *Nature-Based Solutions*), takich jak duże projekty zalesiania, ochrona naturalnych ekosystemów, które są bardziej odporne na zmianę klimatu (w szczególności mokradła, torfowiska) i ochrona oraz zwiększanie bioróżnorodności,
11. NDC 2025 jest mniej szczegółowy niż wersja z 2023 r. Zamiast konkretnych celów UE przedstawia ogólne deklaracje, co ogranicza przejrzystość i wartość dokumentu. UE powinna jasno określić poziom swoich ambicji i zaangażowania w realizację celów klimatycznych.

37(b). Polska, historycznie silnie uzależniona od węgla, zmaga się z dużymi wyzwaniami związanymi z odejściem od paliw kopalnych, w tym z opóźnieniami w wygaszaniu finansowania elektrowni węglowych. W 2022 r. węgiel odpowiadał za 70,7% produkcji energii

¹⁹³ UNICEF, *Falling short: Addressing the climate finance gap for children*, 2023 r. Źródło: <https://www.unicef.org/reports/addressing-climate-finance-gap-children> (dostęp dnia 27 czerwca 2026 r.).

brutto w Polsce¹⁹⁴. Mimo że jednocześnie udział Odnawialnych Źródeł Energii (dalej: OZE) w miksie energetycznym przekroczył 20%, a produkcja gazu ziemnego spadła do najniższego poziomu od 2017 r., pewne opóźnienia wydają się nieuniknione. Polscy urzędnicy wskazują na konieczność przedłużenia unijnych regulacji umożliwiających subsydiowanie elektrowni węglowych dla Polski do 2028 r., gdyż energia z węgla będzie niezbędna do zachowania bezpieczeństwa energetycznego do czasu zakończenia budowy pierwszej elektrowni jądrowej¹⁹⁵.

Zdaniem ekspertów w latach 2024-2025 można było zauważyć spadkową tendencję udziału węgla w polskiej elektroenergetyce, ale w mniejszym stopniu niż w latach poprzednich. Wedle prognoz Forum Energii w 2026 r., podobnie jak w 2025 r., udział węgla będzie malał, jednak w wolniejszym tempie¹⁹⁶. Jednocześnie raport „Transformacja energetyczna Polski. Edycja 2025” Forum Energii wskazuje, że struktura zużycia energii pierwotnej w Polsce pozostaje silnie uzależniona od paliw kopalnych. Analiza obejmująca ostatnie dwie dekady ujawnia dwa przeciwstawne procesy: zużycie węgla zmniejszyło się o 38%, podczas gdy konsumpcja ropy i gazu wzrosła odpowiednio o 41% i 43%. Zdaniem autorów raportu, taka asymetryczna i nieskoordynowana dynamika zmian utrudnia systematyczne obniżanie emisyjności gospodarki oraz spowalnia tempo transformacji energetycznej¹⁹⁷.

PEP2040 swój główny cel definiuje jako: „bezpieczeństwo energetyczne – przy zapewnieniu konkurencyjności gospodarki, efektywności energetycznej i zmniejszenia oddziaływania sektora energii na środowisko – biorąc pod uwagę optymalne wykorzystanie własnych zasobów energetycznych”. Wygaszanie elektrowni węglowych czy efektywne przeniesienie finansowania z węgla na OZE nie jest więc priorytetem, zwłaszcza że Kierunek 1 mówi o „optymalnym wykorzystaniu własnych surowców energetycznych”, nie o wygaszaniu któregośkolwiek z nich. Czytamy też o możliwych utrudnieniach transformacji energetycznej przez regulacje unijne „utrudniające inwestycje w paliwa kopalne”. Co do gazu, dokument wskazuje, iż „utrudniony dostęp do kapitału na potrzeby inwestycji związanych z infrastrukturą gazową może stworzyć niekorzystne warunki dla transformacji energetycznej”. Choć te obawy mogą być zasadne, nadmierne poleganie na gazie uniemożliwi Polsce osiągnięcie celów transformacyjnych UE i międzynarodowych.

¹⁹⁴ U.S. Department of Commerce, *Poland energy sector*, 2024 r.

Źródło: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/poland-energy-sector>. (dostęp dnia 20 grudnia 2024 r.).

¹⁹⁵ Reuters, *Poland needs coal plant subsidies beyond 2028, energy official says*, 2024 r.

Źródło: reuters.com/business/energy/poland-needs-coal-plant-subsidies-beyond-2028-energy-official-says-2024-03-19/. (dostęp dnia 22 grudnia 2024 r.).

¹⁹⁶ Rzeczpospolita, *Węgiel nie odpuszcza OZE. Czarne złoto nadal zabezpiecza dostawy prądu*, 2026 r.

Źródło: <https://energia.rp.pl/elektroenergetyka/art43661711-wegiel-nie-odpuszcza-oze-czarne-zloto-nadal-zabezpiecza-dostawy-pradu> (dostęp dnia 20 marca 2026 r.).

¹⁹⁷ Zielona Gospodarka, *Polska gospodarka coraz mniej zależna od węgla, ale wciąż znacząco od importu ropy i gazu [EKSPERT]*, 2025 r.

Źródło: <https://zielonagospodarka.pl/polska-gospodarka-coraz-mniej-zalezna-od-wegla-ale-wciaz-znaczaco-od-importu-ropy-i-gazu-ekspert-21595> (dostęp dnia 22 marca 2026 r.).

Wygaszanie finansowania elektrowni węglowych i przyspieszenie przejścia na OZE to fundamenty sprawiedliwej transformacji, którą Polska musi przejść. Transformacja ta wymaga nie tylko odejścia od węgla, uniezależniania się od pozostałych paliw kopalnych, ale także przekwalifikowania pracowników, tworzenia zielonych miejsc pracy oraz uwzględnienia zasad sprawiedliwości społecznej, dialogu społecznego i obywatelskiego, ochrony socjalnej i praw pracowniczych. Transformacja ta powinna być prowadzona z uwzględnieniem praw dziecka, ponieważ ograniczenie spalania paliw kopalnych i przyspieszenie rozwoju OZE stanowi jedno z najważniejszych działań służących ochronie zdrowia dzieci oraz ograniczeniu długoterminowych skutków zmian klimatu, które będą obciążać przede wszystkim obecne i przyszłe pokolenia.

Rekomendacje:

1. opracowanie szczegółowej strategii wygaszania elektrowni węglowych z harmonogramem ich zamknięcia, aby osiągnąć neutralność klimatyczną do 2050 r.,
2. konkretne zobowiązanie do przestrzegania zasad sprawiedliwej transformacji poprzez przekwalifikowanie pracowników zamykanych kopalni i tworzenie nowych miejsc pracy, aby nie wpływać negatywnie na ich jakość życia, a także współpraca ze związkami zawodowymi,
3. aktywne angażowanie samorządów poprzez wsparcie w projektowaniu lokalnych planów transformacji energetycznej, pozyskiwaniu funduszy UE i zarządzaniu OZE,
4. przyspieszenie inwestycji i badań w sektorze OZE, w tym poprzez:
 - finansowanie rozwoju i badań nad nowymi technologiami, takich jak na przykład: zaawansowane turbiny, pływające farmy fotowoltaiczne i zielony wodór,
 - wspieranie zdecentralizowanych systemów OZE i inicjatyw energetycznych społeczności lokalnych w celu zwiększania zaangażowania mieszkańców oraz odporności na kryzysy,
 - upraszczanie procedur administracyjnych uzyskiwania pozwoleń na projekty OZE oraz na rozwój obywatelskiej energii odnawialnej,
 - rozważenie zaostreżenia kar za brak wymiany pieców oraz zwiększenie zasięgu kontroli terenowych przeprowadzanych w tym zakresie,
5. tworzenie funduszy publiczno-prywatnych dla startupów i nowych technologii, które będą uwzględniać nadrzędny interes dziecka i oceny wpływu na prawa dzieci,
6. kierowanie środków uwalnianych z finansowania sektora węglowego na działania przynoszące bezpośrednie korzyści dzieciom, w szczególności poprawę jakości powietrza wokół szkół i przedszkoli, termomodernizację placówek oświatowych,

rozwój odnawialnych źródeł energii w szkołach oraz działania np. zwiększające odporność infrastruktury edukacyjnej,

7. przeznaczenie środków z węgla na OZE i transformację energetyczną, np. poprzez fundusz transformacyjny wspierający regiony zależne od węgla,
8. maksymalne wykorzystanie funduszy unijnych, takich jak Fundusz Sprawiedliwej Transformacji, Instrument na rzecz Odbudowy i Zielony Ład,
9. uwzględnienie wytycznych dotyczących wygaszania finansowania elektrowni węglowych w polityce klimatycznej UE, w tym w NDC.

37(c). Dzieci należą do grup najbardziej narażonych na negatywne skutki zanieczyszczenia powietrza. Ze względu na rozwijający się organizm, większą częstość oddechów oraz fakt, że spędzają więcej czasu na świeżym powietrzu, są bardziej podatne na działanie pyłów zawieszonych i innych zanieczyszczeń¹⁹⁸.

Krajowy Program Ochrony Powietrza (dalej: KPOP) został ogłoszony w 2015 r. jako strategiczny dokument mający na celu poprawę jakości powietrza w Polsce. Pierwotnie obejmował on działania do 2020 r. z perspektywą do 2030 r. W 2021 r. dokonano jego aktualizacji, przedłużając horyzont czasowy do 2025 r., z perspektywą do 2030 i 2040 r.¹⁹⁹. Od tamtego czasu do 2026 r. nie została przeprowadzona aktualizacja programu. Trwające prace nad aktualizacją programu to dobra okazja do uwzględnienia najnowszej wiedzy, prawa do czystego powietrza oraz potrzeb grup szczególnie wrażliwych, w tym dzieci.

Według sprawozdania z realizacji zadań wynikających z aktualizacji KPOP za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 r., podjęto szereg działań mających na celu redukcję zanieczyszczeń powietrza. Działania te obejmowały m.in. ograniczenie emisji z sektora bytowo-komunalnego, transportu oraz przemysłu. Jednakże, pomimo podjętych inicjatyw, w wielu regionach Polski nadal odnotowuje się przekroczenia dopuszczalnych poziomów zanieczyszczeń, co wskazuje na potrzebę intensyfikacji działań²⁰⁰.

¹⁹⁸ NASK, *Ze smogiem do szkoły*, 2026 r.

¹⁹⁹ Ministerstwo Klimatu i Środowiska, *Krajowy Program Ochrony Powietrza*, 2024 r. Źródło: <https://www.gov.pl/web/klimat/krajowy-program-ochrony-powietrza> (dostęp dnia 19 grudnia 2024 r.).

²⁰⁰ Ministerstwo Klimatu i Środowiska. *Sprawozdanie z realizacji zadań wynikających z „Aktualizacji Krajowego Programu Ochrony Powietrza do 2025 r. (z perspektywą do 2030 r. oraz do 2040 r.) za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 r.”*, 2025 r. Źródło: [Sprawozdanie z realizacji zadań wynikających z „Aktualizacji Krajowego Programu Ochrony Powietrza do 2025 r. \(z perspektywą do 2030 r. oraz do 2040 r.\) za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 r. 1 Wprowadzenie do sprawozdania aKPOP.pdf 0.12MB](#) (dostęp dnia 19 grudnia 2024 r.).

Rekomendacje:

1. rozszerzenie programów dotacyjnych takich jak "Czyste Powietrze", co umożliwi szybszą wymianę starych, nieefektywnych źródeł ciepła na nowoczesne i ekologiczne rozwiązania,
2. przygotowanie ewaluacji założeń KPOP celem weryfikacji skuteczności w ich realizacji, a w dalszej kolejności dokonanie ich odpowiedniej aktualizacji,
3. aktualizacja KPOP powinna uwzględniać szczególne potrzeby dzieci jako grupy najbardziej narażonej na skutki zanieczyszczenia powietrza. Oznacza to m.in. priorytetowe działania na rzecz poprawy jakości powietrza w otoczeniu szkół, przedszkoli i placówek ochrony zdrowia, a także ograniczenie ruchu samochodowego, czy rozwój monitoringu i systemów ostrzegania uwzględniających miejsca, w których przebywają dzieci,
4. przyspieszenie wprowadzenia ogólnopolskiego zakazu użytkowania kotłów pozaklasowych (potocznie: „kopciuchów”) i obowiązku ich wymiany najpóźniej do 2026 r., przy jednoczesnym zapewnieniu wsparcia gospodarstwom domowym w trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej. Działanie to może przyczynić się zarówno do poprawy jakości powietrza, jak i ograniczenia ubóstwa energetycznego dotyczącego dzieci,
5. ustanowienie standardów emisyjnych dla wszystkich źródeł ciepła, również dla małych instalacji (poniżej 1 MW), które dotąd były słabiej regulowane,
6. podwyższenie norm jakości węgla i pelletu – dopuszczenie do obrotu tylko paliw o najwyższych parametrach ekologicznych,
7. program pilotażowy z darmowymi czujnikami jakości powietrza dla gmin i osiedli i szkół,
8. uzupełnienie sieci monitoringu GIOŚ (Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska), w tym w szczególności rozbudowa systemu monitoringu zanieczyszczeń transportowych oraz zwiększenie nacisku na monitoring jakości powietrza w pobliżu szkół,
9. wprowadzenie stref czystego transportu (ang. LEZ – *Low Emission Zones*) w największych miastach, z ograniczeniem dla pojazdów spalinowych,
10. priorytet dla rozbudowy infrastruktury pieszo-rowerowej, w szczególności typu green-way (na terenach zielonych, oddalonych lub odseparowanych pasami zieleni od kanionów ulic) oraz rozwój systemów rowerów miejskich,
11. zwiększenie liczby inspektorów WIOŚ (Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska) i straży miejskich odpowiedzialnych za kontrole emisji, oraz rozszerzenie

uprawnień straży miejskiej do nakładania mandatów za spalanie odpadów i używanie zakazanych paliw.

37(d). Zarówno w Polsce, jak i na świecie, uwzględnianie praw dzieci w strategiach klimatycznych, to wciąż nowa praktyka, daleka od normy. Choć na znaczeniu zyskuje udział młodzieży, bywa on często jedynie symboliczny i nie uwzględnia w pełni potrzeb młodszych dzieci.

Prawo do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska, uznane przez rezolucję Rady Praw Człowieka ONZ 48/13 i Zgromadzenie Ogólne ONZ w 2022 r., jest jednym z fundamentalnych praw człowieka, a zatem jest również prawem dzieci²⁰¹. Prawa dzieci są chronione w traktatach środowiskowych, m.in. w Porozumieniu Paryskim²⁰². Proces UNFCCC promuje edukację, rozwój kompetencji, świadomość, udział społeczny, publiczny dostęp do informacji i współpracę międzynarodową poprzez program *Action for Climate Empowerment* (dalej: ACE)²⁰³, który wspiera również prawa i uczestnictwo dzieci w działaniach na rzecz ochrony klimatu. Roczny raport podsumowujący ACE²⁰⁴ 2024 podkreśla, że „edukacja i wzmacnianie dzieci są ściśle związane z ochroną ich praw, w tym prawa do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska”. Zwraca także uwagę na potrzebę mierzenia wpływu działań klimatycznych na dzieci i jak najwcześniejszego rozwijania zielonych kompetencji.

W ostatnich latach w ramach procesu UNFCCC coraz większe znaczenie zyskuje podejście dotyczące strat i szkód (ang. *Loss and Damage*), odnoszące się do skutków zmian klimatu, których nie udało się uniknąć poprzez działania mitygacyjne i adaptacyjne. Mechanizm Warszawski do Spraw Strat i Szkód, Sieć Santiago oraz Fundusz Reagowania na Straty i Szkody podkreślają potrzebę uwzględniania zarówno strat ekonomicznych, jak i pozaekonomicznych, obejmujących m.in. zdrowie, dobrostan psychiczny, edukację, bezpieczeństwo oraz więzi społeczne dzieci²⁰⁵. Szczególną uwagę zwraca się na zapewnienie ciągłości usług publicznych i społecznych po katastrofach klimatycznych oraz ochronę grup szczególnie narażonych, w tym dzieci²⁰⁶.

²⁰¹ Rezolucja Rady Praw Człowieka ONZ nr A/HRC/RES/48/13 z dnia 8 października 2021 r. w sprawie prawa do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska. Również: Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr A/RES/76/300 z dnia 28 lipca 2022 r. w sprawie prawa do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska.

²⁰² Porozumienie Paryskie, Preambuła.

²⁰³ Organizacja Narodów Zjednoczonych, *Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie Zmian Klimatu (UNFCCC)*, sporządzona w Nowym Jorku dnia 9 maja 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 53, poz. 238), art. 6. Również: Porozumienie Paryskie, art. 12.

²⁰⁴ Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie Zmian Klimatu, *Progress in implementing activities under the Glasgow work programme on Action for Climate Empowerment (SBI/2024/20)*, 2024 r. Źródło: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/sbi2024_20_adv.pdf (dostęp dnia 27 grudnia 2024 r.).

²⁰⁵ UNICEF, *Children's Climate Risk Report 2026*, 2026 r. Źródło:

[https://www.unicef.org/media/181481/file/CCRR%202026%20\(1\).pdf.pdf](https://www.unicef.org/media/181481/file/CCRR%202026%20(1).pdf.pdf) (dostęp dnia 29 czerwca 2026 r.).

²⁰⁶ UNICEF, *Loss and damage case studies*, 2026 r. Źródło: <https://www.unicef.org/innocenti/loss-and-damage-case-studies> (dostęp dnia 21 czerwca 2026 r.).

W Polsce brak tradycji zarówno uwzględniania praw dzieci w polityce klimatycznej, jak i uwzględniania klimatu w przepisach o prawach dziecka. Krajowa lista praw dziecka Rzecznika Praw Dziecka nie wspomina o wpływie zmian klimatu na dzieci²⁰⁷. Polityki klimatyczne, jak Polityka Energetyczna Polski do 2040 r. (PEP2040), nie uwzględniają praw dzieci ani ich roli w adaptacji ani mitygacji zmian klimatu. Mimo organizacji w Polsce ważnych wydarzeń takich jak Konferencja Stron Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu (COP24), wciąż brakuje instytucjonalnych działań angażujących dzieci w procesy decyzyjne.

Co więcej, Polska nie jest sygnatariuszem *Międzynarodowej Deklaracji w sprawie Dzieci, Młodzieży i Działań na rzecz Klimatu*²⁰⁸. Pod koniec czerwca 2026 r. Deklaracja była podpisana już przez 78 państw. Deklarację podpisały już liczne państwa członkowskie UE. Stanowi międzynarodowe zobowiązanie ze strony sygnatariuszy do przyspieszenia wdrażania krajowych i globalnych inkluzyjnych polityk klimatycznych, które stawiają w centrum dzieci i młodzież. Dokument nie tworzy nowych zobowiązań prawnych, lecz wskazuje kierunek działań. Wsparcie dokumentu może przynieść liczne korzyści, m.in. lepsze uwzględnienie potrzeb dzieci w krajowych politykach klimatycznych, poprawę spójności między organami państwowymi oraz sektorami kluczowymi dla dzieci, oraz szansę na bezpośrednią współpracę z dziećmi i młodzieżą²⁰⁹.

Zagadnienie *strat i szkód* w odniesieniu do dzieci także nie stanowi odrębnego elementu Polskiej polityki klimatycznej. Potrzebne jest zwrócenie uwagi na rezyliencję usług społecznych dla dzieci. Nie ma wciąż badań i opracowań, które analizowałyby te zagrożenia oraz nieekonomiczne straty i szkody w życiu dzieci.

NDC UE z 2025 r. wspomina o prawach i uczestnictwie dzieci i młodzieży w polityce klimatycznej, wskazując, że są one zarówno szczególnie narażone na skutki zmian klimatu, jak i mogą pełnić funkcję agentów zmiany. Niemniej, dokument nie precyzuje, w jaki sposób państwa członkowskie powinny realnie włączyć młode osoby w procesy decyzyjne ani jakie mechanizmy partycypacji należałoby wdrożyć²¹⁰.

²⁰⁷ Rzecznik Praw Dziecka, *Prawa dziecka*, 2024 r.

Źródło: <https://brpd.gov.pl/prawa-dziecka/> (dostęp dnia 27 grudnia 2024 r.).

²⁰⁸ UNICEF, *Declaration on Children, Youth and Climate Action*, 2026 r. (dalej jako: UNICEF, *Declaration on Children, Youth and Climate Action*, 2026 r.) Źródło:

<https://www.unicef.org/environment-and-climate-change/climate-declaration> (dostęp dnia 30 czerwca 2026 r.).

²⁰⁹ Istotnym dokumentem, uzupełniającym Deklarację jest *Komentarz Ogólny Nr 26 w sprawie Praw Dziecka i Środowiska* Komitetu Praw Dziecka ONZ, z 2023 r. Źródło: <https://fundacja.orange.pl/strefa-wiedzy/post/komentarz-ogolny-nr-26-w-sprawie-praw-dziecka-i-srodowiska-2> (dostęp dnia 20 czerwca 2026 r.).

²¹⁰ Komisja Europejska, *The nationally determined contribution of the European Union and its Member States*, 2025 r. Źródło: <https://unfccc.int/sites/default/files/2025-11/DK-2025-11-05%20EU%20NDC.pdf> (dostęp dnia 20 grudnia 2026 r.).

Rekomendacje:

1. podpisanie przez Państwo *Stronę Deklaracji w sprawie Dzieci, Młodzieży i Działań na rzecz Klimatu*²¹¹,
2. wprowadzenie obowiązku uwzględniania praw dzieci we wszystkich politykach klimatycznych w Polsce i przeprowadzenie oceny wpływu tych polityk na dzieci,
3. wprowadzenie adaptacji klimatycznej uwzględniającej potrzeby dzieci, w tym poprzez:
 - zwiększenie ochrony miejsc takich jak szkoły, przedszkola i place zabaw przed skutkami zmiany klimatu (np. zanieczyszczenie powietrza, powodzie, fale upałów) i strategiczne ujęcie ich w planach adaptacji,
 - inwestowanie w czystą energię i zrównoważoną infrastrukturę szkół, w tym w błękitno-zieloną infrastrukturę,
 - wdrożenie zrównoważonych rozwiązań technologicznych, efektywnych energetycznie oraz wsparcie dla rozwiązań opartych na naturze w celu ochrony dzieci przed ekstremalnymi upałami,
 - tworzenie systemów wczesnego ostrzegania i ochrony przed skutkami ekstremalnych zjawisk pogodowych, dostępnych i zrozumiałych dla dzieci,
4. promowanie realnego i znaczącego udziału młodzieży w polityce na wszystkich poziomach jej tworzenia i implementacji, np. poprzez:
 - wspieranie uczestnictwa młodych delegatów w sesjach UNFCCC, ale też tworzenie mniejszych dostępnych rad klimatycznych dla młodzieży na poziomie lokalnym,
5. zapewnienie dzieciom dostępu do adekwatnych i dostosowanych do ich potrzeb informacji o zmianach klimatu, rozwijanie zdolności krytycznego myślenia i odporności na dezinformację,
6. wdrożenie zobowiązań wynikających z przystąpienia do Global Initiative for Information Integrity on Climate Change (dalej: GIICC) poprzez opracowanie krajowego planu działań na rzecz zwalczania dezinformacji klimatycznej, uwzględniającego specyficzne zagrożenia dla dzieci i młodzieży oraz mechanizmy wczesnego reagowania w środowiskach szkolnych,
7. Polska jest sygnatariuszem GIICC – międzynarodowej inicjatywy na rzecz zwalczania dezinformacji klimatycznej. Zobowiązanie to mogłoby znaleźć odzwierciedlenie w krajowych politykach informacyjnych i edukacyjnych, uwzględniając implikacje dla walki z dezinformacją klimatyczną wobec dzieci i ich szczególną podatność dzieci

²¹¹ UNICEF, *Declaration on Children, Youth and Climate Action*, 2026 r.

i młodzieży na dezinformację (np. rozpowszechnianą za pośrednictwem mediów społecznościowych),

8. zwiększenie nakładów na zapobieganie negatywnym skutkom zmiany klimatu dla zdrowia psychicznego dzieci, w tym na wsparcie psychologiczne po katastrofach klimatycznych oraz rozwój dostępnych usług świadczonych przez personel przygotowany do pracy z lękiem klimatycznym i innymi problemami psychicznymi. Ważnym elementem tych działań powinna być także reintegracja dzieci z naturą np. poprzez edukację *outdoorową*,
9. wdrożenie ram programu ACE na poziomie krajowym, np. powołanie Krajowego Koordynatora ACE (ACE National Focal Point), opracowanie krajowej strategii ACE i zwiększenie wsparcia finansowego i technicznego dla działań związanych z ACE,
10. wzmocnienie podejścia (child) rights-based w strategiach klimatycznych: aby rzeczywiście umieścić prawa dziecka w centrum strategii adaptacyjnych imitacyjnych, państwo powinno traktować je jako systemowy obowiązek wynikający z Konwencji o prawach dziecka. Oznacza to konieczność wyraźnego odwoływania się do zasady najlepszego interesu dziecka (art. 3 Konwencji o prawach dziecka) przy podejmowaniu wszystkich decyzji klimatycznych oraz wdrożenie CRIA jako międzysektorowego standardu oceny skutków polityk,
11. większe uwzględnienie nierówności i wrażliwych grup dzieci: aby prawa dziecka rzeczywiście stanowiły fundament polityk klimatycznych, strategie muszą systemowo identyfikować dzieci najbardziej narażone na skutki kryzysu klimatycznego, m.in. doświadczające ubóstwa energetycznego i żywnościowego, mieszkające na zagrożonych obszarach wiejskich lub miejskich, w strefach nie zrównoważonej urbanistyki czy żyjące z niepełnosprawnością. Należy zapewnić im ukierunkowane wsparcie,
12. uwzględnienie kwestii strat i szkód (ang. *loss and damage*), w tym strat pozaekonomicznych (ang. *non-economic losses and damages*), w krajowych politykach klimatycznych oraz planowaniu działań adaptacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu zmian klimatu na prawa, zdrowie i dobrostan dzieci,
13. zachęcenie Rzecznika Praw Dziecka do regularnego wydawania opinii i stanowisk dotyczących wpływu polityk klimatycznych na prawa dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem grup dzieci najbardziej narażonych,
14. włączenie organizacji młodzieżowych jako stałego organu konsultacyjnego w procesie aktualizacji Krajowego Planu na rzecz Energii i Klimatu (dalej: KPEiK) oraz Miejskich Planów Adaptacji (dalej: MPA), z zapewnieniem im realnego – nie jedynie ceremonialnego – wpływu na kształt dokumentów,

15. uwzględnienie perspektywy dzieci jako odrębnego rozdziału w aktualizacji MPA2030 i KPEiK, obejmującego diagnozę zagrożeń klimatycznych dla dzieci, wskaźniki monitorowania oraz przypisane działania i finansowanie,
16. wzmocnienie dialogu i współpracy między Sejmową Komisją do Spraw Dzieci i Młodzieży a Ministerstwem Klimatu i Środowiska poprzez regularne wspólne posiedzenia poświęcone wpływowi polityk klimatycznych na sytuację dzieci w Polsce,
17. przeprowadzenie krajowego przeglądu (systematycznego) dokumentów klimatycznych pod kątem uwzględnienia perspektywy dzieci, obejmującego identyfikację luk, barier instytucjonalnych oraz konkretnych działań niezbędnych z punktu widzenia dzieci w Polsce.

37(e). Do 2026 r. w Unii Europejskiej węgiel kamienny wydobywany był jedynie w Polsce i Czechach, przy czym w 2024 r. na nasz kraj przypadało 93% wydobycia²¹². W styczniu 2026 r. w Czechach zamknięto ostatnią kopalnię tego surowca i tym samym Polska pozostała jedynym państwem UE prowadzącym jego wydobycie²¹³. Wydobycie węgla wiąże się z lokalnymi oddziaływaniami środowiskowymi, które mogą w szczególny sposób wpływać na dzieci i młodzież zamieszkujące obszary górnicze, podczas gdy główne zagrożenia dla zdrowia dzieci wynikające z zanieczyszczenia powietrza są związane ze spalaniem węgla. Zanieczyszczenia generowane przez elektrownie węglowe mają istotny wpływ na zdrowie publiczne, powodując wzrost przypadków chorób układu oddechowego, w tym astmy i alergii u dzieci. Jak wskazują badania, „Ekspozycja na zanieczyszczenia powietrza ma wpływ na występowanie zaostrzeń chorób obturacyjnych takich jak astma i przewlekła obturacyjna choroba płuc (POCHP), a prawdopodobnie przyczynia się także do powstawania obu tych chorób.”²¹⁴, mieszkańcy dużych miast znacznie częściej zmagają się z chorobami układu oddechowego niż mieszkańcy wsi.

Jak podaje R. Wojtal, transport drogowy to ciągle dominujące źródło emisji zanieczyszczeń powietrza pośród wszystkich gałęzi transportu. Odnosi się to przede wszystkim do dużych miast, w których transport drogowy jest głównym emitorem tlenków azotu oraz benzeny²¹⁵. Polska dopiero rozwija systemy stref niskiej emisji i ogranicza emisję z transportu poprzez wprowadzanie elektromobilności, jednak działania te są w początkowej fazie realizacji.

²¹² WNP.PL, *W Europie wydobywamy najwięcej węgla. Od światowych liderów dzieli nas przepaść*, 2024 r. Źródło: <https://www.wnp.pl/gornictwo/w-europie-wydobywamy-najwiecej-wegla-od-swiatowych-liderow-dzieli-nas-przepasc.844167.html>. (dostęp dnia 20 grudnia 2024 r.).

²¹³ Business Insider, *Czechy od dziś definitywnie kończą z węglem. Polska została już sama w UE*, 2026 r. Źródło: <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/czechy-od-dzis-koncza-z-weglem-polska-zostala-juz-sama-w-ue/7h4edmb> (dostęp dnia 22 marca 2026 r.).

²¹⁴ J. Jędrak, E. Konduracka, A. J. Badyda, P. Dąbrowiecki, *Wpływ zanieczyszczeń powietrza na zdrowie*. Krakowski Alarm Smogowy, 2018 r.

²¹⁵ R. Wojtal, *Zanieczyszczenie powietrza w miastach w aspekcie ruchu samochodowego*. Transport Miejski i Regionalny, 2018 r.

Rekomendacje:

1. rozszerzenie programów dostępu do opieki zdrowotnej w celu ochrony dzieci przed chorobami zależnymi od zmiany klimatu, takimi jak stres cieplny, malaria lub choroby układu oddechowego. Edukacja personelu medycznego w zakresie rozpoznawania chorób wektorowych, w tym tropikalnych, których prawdopodobieństwo występowania w Polsce wzrasta,
2. przeprowadzenie (systematycznego) przeglądu i meta-analizy dostępnych badań dotyczących wpływu emisji z energetyki i transportu na zdrowie dzieci oraz opracowanie, na tej podstawie, krajowego programu badań ukierunkowanego na populację dzieci w Polsce. Rozbudowanie analiz dotyczących wpływu emisji na zdrowie dzieci o wymóg gromadzenia i raportowania danych z podziałem na wiek, płeć i rodzaj niepełnosprawności. Program ten mógłby być finansowany ze środków krajowych i unijnych, a wyniki mogą posłużyć opracowaniu regionalnych planów redukcji emisji,
3. wprowadzenie obowiązku raportowania wpływu emisji na zdrowie ludności przez elektronicznie i przedsiębiorstwa transportowe oraz wykorzystania tych danych do monitorowania narażenia dzieci i wspierania badań epidemiologicznych,
4. wprowadzenie opłat środowiskowych dla przedsiębiorstw przekraczających dopuszczalne poziomy emisji i systemu ulg dla firm inwestujących w technologie niskoemisyjne,
5. finansowanie budowy sieci, rozwoju i dostępności transportu publicznego w małych gminach i wsiach, i wszędzie tam, gdzie dostęp do transportu publicznego jest mocno ograniczony,
6. przyspieszenie elektryfikacji transportu publicznego i prywatnego poprzez zachęcanie do zakupu pojazdów elektrycznych i rozbudowę infrastruktury ich ładowania, w tym także rowerów elektrycznych, przy jednoczesnych zachętach do ograniczenia korzystania z transportu samochodowego indywidualnego na rzecz aktywnej, zrównoważonej mobilności,
7. opracowanie serwisu map zanieczyszczeń obejmujących dane lokalne i zdezagregowane, uwzględniających różne źródła emisji zanieczyszczeń oraz identyfikację grup najbardziej narażonych. W tym warto zwrócić uwagę na Dyrektywę w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy (AAQD), gdzie sugeruje się obejmowanie uwagą także społeczności i osoby o „niższym statusie społeczno-ekonomicznym”,
8. szkolenia dla personelu medycznego w zakresie diagnozowania i leczenia chorób związanych z zanieczyszczeniem powietrza u młodych pacjentów oraz automatyczne

umieszczanie informacji o wpływie jakości powietrza na zdiagnozowaną jednostkę chorobową,

9. odchodzenie od wykorzystania węgla w energetyce i ciepłownictwie w celu ograniczenia zanieczyszczenia powietrza oraz jego negatywnego wpływu na zdrowie dzieci.

37(f). W polskich szkołach zagadnienia dotyczące zmian klimatu oraz ochrony środowiska są uwzględnione w podstawach programowych kilku przedmiotów szkolnych, głównie biologii, chemii, geografii i przyrody. W ramach edukacji ekologicznej uczniowie zdobywają podstawowe informacje o ekosystemach, zrównoważonym rozwoju, ochronie środowiska oraz przyczynach i skutkach zmian klimatycznych. Formalne kształcenie traktuje jednak te treści pobieżnie, umieszczając je jako przypisy czy dodatkowe informacje do poszczególnych działów i tematów zawartych w podręcznikach, tylko czasami wspominając o ekologii, zrównoważonym rozwoju i prawie całkowicie pomijając kwestie kryzysu klimatycznego. Bardziej postępowe nauczanie o tych tematach odbywa się w ramach edukacji pozaszkolnej i nieformalnej, jednak podmioty prowadzące te formy edukacji nie mają wystarczających funduszy i nie działają w wystarczającej skali, która pozwoliła by na skuteczne i powszechne prowadzenie działań edukacyjnych.

Według Polskiej Akademii Nauk, “powszechna, szeroka i dostępna edukacja klimatyczna jest warunkiem koniecznym prowadzenia dobrej polityki klimatycznej”. W komunikacie PAN²¹⁶ czytamy, że “najistotniejszym efektem edukacji powinna być powszechna świadomość, że to działalność człowieka jest zasadniczym czynnikiem kształtującym obecne przeobrażenia klimatu i zmiany w przyrodzie”. Choć zgodnie z badaniami opinii społecznej ok. ¾ Polaków uważa katastrofę klimatyczną za fakt i dostrzega konieczność natychmiastowych działań, badania te wskazują również na “niższy niż deklarowany” stan wiedzy Polaków na temat środowiska i klimatu, zależność opinii od zjawisk pogodowych, opinii polityków czy mediów, a także *greenwashingu* przez korporacje.

Polskie władze podejmują próby usprawnienia edukacji o klimacie, np. przez wprowadzenie jej do programu godzin wychowawczych. Ministerstwo Klimatu i Środowiska opracowało w tym celu zestawy scenariuszy lekcji dla nauczycieli. Powołano także nowe programy szkoleniowe, np. „Szkoła przyjazna klimatowi”²¹⁷, zaś Minister Edukacji Narodowej Barbara Nowacka zapowiedziała, że od 2025 r. wdrożona zostanie nowa ścieżka edukacji ekologicznej,

²¹⁶ Nauka o Klimacie, *Edukacja klimatyczna w Polsce: Komunikat ekspertów PAN*, 2024 r. Źródło: <https://naukaoklimacie.pl/aktualnosci/edukacja-klimatyczna-w-polsce-komunikat-ekspertow-pan>. (dostęp dnia 20 grudnia 2025 r.).

²¹⁷ Ministerstwo Klimatu i Środowiska, *Startuje program szkoleniowy “Szkoła Przyjazna Klimatowi”*, 2024 r. Źródło: <https://www.gov.pl/web/klimat/startuje-program-szkoleniowy-szkola-przyjazna-klimatowi> (dostęp dnia 20 grudnia 2024 r.).

realizowana międzyprzedmiotowo²¹⁸. Pomimo tych deklaracji, do 2026 r. nie zostały wprowadzone żadne zmiany w tym zakresie. W 2024 r. MKiŚ prowadziło konsultacje w sprawie nowej strategii edukacji ekologicznej, angażując w nie nauczycieli i szkoły, instytucje publiczne, samorządy, biznes, media oraz organizacje pozarządowe, w tym Fundację Open Dialogues International.

Od 2024 r. przy MEN działa Zespół do Spraw Edukacji klimatycznej, który m.in. stworzył założenia programowe i metodyczne do tzw. Modułu klimatycznego, uwzględniając i wzmacniając treści dotyczące klimatu, środowiska i zrównoważonego rozwoju w nowej podstawie programowej. Tak zwana Reforma „Kompas Jutra” będzie wdrażana stopniowo, począwszy od klas I i IV. Równolegle trwają prace nad Strategią na rzecz edukacji ekologicznej przygotowywaną na zlecenie MKiŚ.

Rekomendacje:

1. wprowadzenie programu edukacji klimatycznej na wszystkich etapach, od edukacji wczesnoszkolnej po uczelnie wyższe, np. poprzez:
 - wzmocnienie edukacji klimatycznej poprzez systemowe i interdyscyplinarne włączenie treści dotyczących zmiany klimatu, środowiska i zrównoważonego rozwoju do podstaw programowych oraz kształcenia nauczycieli,
 - zapewnienie zgodności materiałów dydaktycznych z aktualnym stanem wiedzy naukowej oraz rozwój kompetencji nauczycieli w zakresie krytycznej analizy źródeł i przeciwdziałania dezinformacji,
 - udostępnienie bazy sprawdzonych i rzetelnych materiałów edukacyjnych do potrzeb różnych grup wiekowych,
 - uwzględnienie w programach nauczania strategii mitygacyjnych i adaptacyjnych w połączeniu z nauką umiejętności krytycznego myślenia i rozwiązywania problemów, a także wspieranie postaw opartych na współdziałaniu,
 - uzupełnienie podstawy programowej o działania projektowe rozwijające umiejętność identyfikowania i rozwiązywania lokalnych problemów związanych ze zmianą klimatu oraz wzmacniające poczucie sprawczości uczniów w ich najbliższym otoczeniu,
 - uzupełnienie podstawy programowej o edukację outdoorową realizowaną w środowisku naturalnym, obejmującą m.in. rozpoznawanie lokalnych gatunków

²¹⁸ Strefa Edukacji, *Edukacja ekologiczna w polskich szkołach: Na jakich lekcjach dzieci się uczą o zmianach klimatycznych lub zrównoważonym rozwoju?* 2024 r. Źródło: <https://strefaedukacji.pl/edukacja-ekologiczna-w-polskich-szkolach-na-jakich-lekcjach-dzieci-sie-ucza-o-zmianach-klimatycznych-lub-zrownowazonym-rozwoju/ar/c5-17017241> (dostęp dnia 21 grudnia 2024 r.).

- i podstawy ochrony przyrody, a także wspierającą rozwój więzi z naturą, samodzielności, sprawczości oraz odporności fizycznej i psychicznej,
2. edukacja powinna skupiać się na obustronnych zależnościach pomiędzy człowiekiem a przyrodą, promować ekonomię cyrkularną, uczyć o skutkach konsumpcjonizmu i stanowić integralną część systemowej, sprawiedliwej transformacji,
 3. promowanie edukacji praktycznej i terenowej we współpracy z samorządami lokalnymi, np. poprzez warsztaty w przyrodzie i projekty terenowe dla uczniów, które pomogą zrozumieć lokalne skutki zmian klimatycznych i sposoby radzenia sobie z nimi,
 4. usprawnienie systemów szkolenia zawodowego w zakresie ekologii i klimatu poprzez:
 - tworzenie i rozwój programów szkoleniowych dla nauczycieli i edukatorów we współpracy z ekspertami, organizacjami pozarządowymi i środowiskiem naukowym, z naciskiem na praktyczną wiedzę dotyczącą zmian klimatu i klęsk żywiołowych,
 - szkolenia dla innych grup zawodowych pełniących funkcje publiczne, szczególnie urzędników państwowych, polityków, dziennikarzy,
 - szkolenia dla grup zawodowych kluczowych dla transformacji, mitygacji i adaptacji klimatycznej (m.in. ubezpieczenia, zarządzanie nieruchomościami, zawody prawnicze), w szczególności w ramach zawodów objętych ustawowym obowiązkiem doskonalenia,
 5. stała współpraca z organizacjami społecznymi, aby mogły one jeszcze skuteczniej wspierać edukację zarówno formalną, jak i nieformalną;
 - ważnym elementem tej współpracy powinno być zaangażowanie organizacji młodzieżowych w opracowywanie programów edukacyjnych,
 - należy prowadzić bardziej różnorodne konsultacje i procesy partycypacyjne, zapewniające komunikację między osobami z różnych branż,
 6. prowadzenie kampanii informacyjnych w mediach z użyciem atrakcyjnych dla dzieci i młodzieży form przekazu, np. mediów społecznościowych, filmów, gier, aplikacji mobilnych,
 7. zapewnienie wsparcia dla instytucji edukacyjnych, szczególnie w regionach węglowych, aby mogły one oferować specjalistyczne programy dotyczące energetyki odnawialnej czy zrównoważonych technologii,
 8. uwzględnienie bardziej szczegółowych wytycznych dotyczących edukacji klimatycznej w polityce klimatycznej UE, w tym w NDC,

9. wzmocnienie systemowego podejścia do edukacji jako całości, tak aby szkoły stawały się instytucjami odpornymi klimatycznie. Oznacza to wdrożenie holistycznej koncepcji, w której działania adaptacyjne i mitygacyjne są zintegrowane z zarządzaniem szkołą, codziennymi praktykami, środowiskiem uczenia się oraz współpracą z samorządem i społecznością lokalną,
10. zapewnienie bezpiecznej i odpornej infrastruktury edukacyjnej jako standardu, w tym wysokiej jakości powietrza i wentylacji, komfortu termicznego i ochrony przed upałami, dostępu do światła dziennego i odpowiedniej akustyki, monitoringu warunków środowiska wewnętrznego, zielonych i zacienionych przestrzeni zewnętrznych, możliwości nauki na świeżym powietrzu oraz bezpiecznej infrastruktury dojścia do szkoły,
11. przygotowanie całej społeczności szkolnej do działań na rzecz odporności klimatycznej, w tym poprzez szkolenia dla nauczycieli i kierownictwa szkół, a także aktywne włączanie uczniów w projektowanie rozwiązań środowiskowych i adaptacyjnych w ich szkołach,
12. przywrócenie priorytetu edukacji klimatycznej w systemie edukacji i realizacja deklaracji związanych z wprowadzeniem edukacji klimatycznej do podstawy programowej.